

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бондаренко В.М.

У статті проаналізовано підходи до визначення суті категорії «моніторинг», визначено їх особливості та принципи відмінності. За результатами теоретичного аналізу подано авторське бачення категорії «моніторинг життєздатності підприємства». Обґрунтовано основні складові та інформаційне забезпечення системи моніторингу життєздатності підприємства. На прикладі підприємств Закарпатської області з виробництва одягу показано принципи формування рівнів та індикаторних наборів моніторингу життєздатності.

Кількість бібліографічних посилань – 24, мова – українська.

Ключові слова: моніторинг життєздатності підприємства, система моніторингу, рівень, показники, індикатори.

ВСТУП

Однією із цілей багаторівневої системи діагностики життєздатності підприємства є моніторинг її індикаторів. Вперше систему щоденного моніторингу життєздатності підприємства через контроль так званих «ефективних індикаторів» було виділено С.Біром [1], який дослідив що 10-12 індексів достатньо для спостереження за роботою будь-якого підприємства. Українським автором Мартиненком В.П. [2] як індикатори життєздатності було використано фінансові показники підприємства, що відбиралися на основі зарубіжних моделей діагностики банкрутства. Домрачев С.В.[3] виділив індикатори за видами потенціалу підприємства і, як результат, на основі ваги кожної із складових визначив комплексний показник життєздатності підприємства. Крім зарубіжних існує також низка вітчизняних моделей діагностики банкрутства, які містять декілька результатуючих показників, що найкраще відображають діяльність підприємства та є найбільш чутливим до змін зовнішнього оточення і можуть використовуватися для діагностики життєздатності фінансової складової. Серед них моделі таких дослідників, як: Терещенко О.О. [4], Матвійчук А. [5], Проскура О.Ю. [6], Сметанюк О.А. [7], Забродська Л.Д. [8], Шпілевський В.В. [9], Тиженко Л.О. [10], Шангрет А. [11] та інші.

Система індикаторів для моніторингу життєздатності часто обумовлена розумінням дослідника суті останнього. Тому, окрему частину дослідження буде приділено аналізу розуміння терміну «моніторинг» в літературних джерелах.

На сьогодні, не дивлячись на велику кількість підходів до моніторингу життєздатності підприємства, дана проблематика все ще залишається не до кінця вирішеною. Відсутня достатня теоретична база на мікрорівні, не визначені межі використання діагностики життєздатності в управлінні підприємством. Досі залишаються невизначені оціночні показники життєздатності підприємства, фактори, які впливають на неї (та які слід враховувати у оцінці). Всі ці обставини призводять до недостовірності результатів моніторингу і діагностики життєздатності та помилкових управлінських рішень.

Саме тому, у даному дослідженні поставлено за мету визначити суть терміну «моніторинг життєздатності» та запропонувати, на прикладі підприємств Закарпаття з виробництва одягу, механізми формування груп оціночних показників, які слід використовувати для моніторингу життєздатності.

Для досягнення мети дослідження структура статті побудована наступним чином: перший розділ присвячено аналізу сучасних підходів до трактування суті категорії «моніторинг» підприємства, а у другому розділі, на основі підприємств Закарпаття з виробництва одягу, подано принципи та схематичну модель моніторингу їх життєздатності.

За результатами дослідження сформульовано висновки та визначено перспективи майбутніх досліджень. Основними методами дослідження були методи збору інформації, абстрактно-логічний метод для узагальнення та формулювання висновків, графічний метод.

1 ПОНЯТТЯ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Термін моніторинг в економіці підприємства є менш розповсюдженим, однак є дієвим інформаційно-аналітичним інструментом оцінки впливів факторів зовнішнього середовища на підприємство. Тобто, є механізмом визначення чутливості підприємства до дії зовнішніх умов. Загалом термін „моніторинг” походить від «monitō» (латинський) - «попереджувачий» та «monitōring» (англійський) - «контроль».

Термін «моніторинг» для позначення цілеспрямованого спостереження за одним або більше об'єктами деякої системи в просторі і в часі з'явився тільки в ХХ столітті, хоча цілі, принципи і методи моніторингу використовувалися з тих пір, як у практику ввійшов термін “управління” [12, с.9].

Болквядзе І.Р. [13] визначив моніторинг як «інформаційно-аналітичний інструмент, який пов'язує між собою реальний сектор економіки і банківську систему і призначений для вироблення раціональних рішень...», тобто моніторинг слугує ефективним інструментом прийняття рішень, що є однією із сфер менеджменту підприємства.

Воловик І.А. [14] також відзначає моніторинг «як інструмент інформаційного забезпечення процесу оперативного й стратегічного управління підприємством», чим також підтверджує інформаційно-аналітичні функції моніторингу.

Автори вищезазначених підходів вважають, що результати моніторингу дозволяють ефективно управляти, приймати раціональні рішення, тобто його основна мета - це оптимізація управління підприємства на основі інформаційного забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1 Основні підходи до визначення суті «моніторинг»

Зміст категорії	Автори визначення
Моніторинг – оцінка, дослідження та прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з господарською діяльністю підприємства.	Іванова Н.Ю., Соколова Н.М. [15]
Моніторинг – система спостережень, оцінка та прогноз. Прогноз (від грецького - передбачення) – передбачення розвитку та результату певних подій, явищ, на основі наявних даних. Отже, прогноз – це складова і заключна частина моніторингу, яка може бути здійснена після проведення системи спостережень та оцінки. Саме прогноз є підставою для прийняття відповідних рішень.	Сігарьова Д. Д., Галаган Т. О., Нікішичева К. С. [16, с.100]
Моніторинг - методика і система спостережень за станом визначеного об'єкта чи процесу, яка дає можливість спостерігати їх у розвитку, оцінювати, оперативно виявляти результати дії різних зовнішніх факторів. Результати моніторингу дають можливість вносити корегування в управління об'єктом чи процесом.	Бізнес словник [17]
Моніторинг - це найважливіший атрибут процесів управління, зв'язаний із вирішенням питань дослідження деякої проблеми, спостереженням за ситуацією плину і розвитку деякого процесу.	Галіцин В.К. [12, с.9-10]
Моніторинг підприємства – це інформаційно-аналітичний інструмент, який пов'язує між собою реальний сектор економіки і банківську систему і призначений для вироблення раціональних рішень, міри дії на діяльність підприємства у відповідності з грошово-кредитною політикою держави і в умовах удосконалення економічної політики в цілому.	Болквядзе І. Р. [13]
Моніторинг фінансової стійкості передбачає забезпечення механізму постійного спостереження за рівнем фінансової стійкості в умовах нестабільного функціонування сучасного підприємства. Метою розробки системи моніторингу фінансової стійкості є своєчасне виявлення величини та причин зниження її рівня, пов'язаного з погіршенням фінансового стану підприємства, а також розробка та прогнозування заходів щодо коригування певних напрямків фінансово-господарської діяльності з метою нормалізації та підвищення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.	Заюкова М.С. [18, с.13]
Моніторинг: 1) спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку із господарською діяльністю людини; 2) систематичне спостереження за яким-небудь процесом з метою фіксування відповідності результатів цього процесу першопочатковим прогнозам.	Словник іноземних термінів [19]
Моніторинг – процес спрямований на одержання і використання об'єктивних і незалежних даних про об'єкт дослідження, фактори, що на нього впливають, та складання прогнозу зміни ситуації в майбутньому.	Бондарчук Н.В.[20, с.6]
Моніторинг – це бізнес-розвідка, що передбачає економічне спостереження за об'єктом дослідження з метою збору необхідної інформації, її аналізу та отримання достовірної оцінки, яка має практичну цінність та рекомендаційний характер стосовно розв'язання поставленої проблеми, відповідність встановленим рекомендованим параметрам та короткостроковий прогноз для забезпечення стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку підприємств.	Педченко Н.С. [21, с.6]
Моніторинг - це цільова система організаційних і технологічних заходів, спрямованих на здійснення безперервного процесу відстеження, накопичення, систематизації та аналізу інформації про кількісні та якісні параметри розвитку об'єкта моніторингу. Виступає як інструмент інформаційного забезпечення процесу оперативного й стратегічного управління підприємством.	Воловик І. А. [22, с.15]
Антикризовий моніторинг діяльності підприємства – це оперативне спостереження за процесами, що відбуваються у фінансовій сфері	Соколова Н.М. [23, с.8]

його функціонування.	
Моніторинг поточного стану підприємства здійснюється з метою оперативної діагностики, яка повинна своєчасно сигналізувати про негативні тенденції, зміни у діяльності підприємства.	Савчук В. П. [24]

Більшість авторських підходів визначили моніторинг як процес спостереження, однак у цілому існують окремі розбіжності щодо об'єктів та кінцевих цілей його проведення (див. табл. 1).

В.К.Галіцин [14], Н.М.Соколова [23], автори Бізнес словника [17] зазначили, що об'єктом спостереження (моніторингу) є процес, а Н.С.Педченко [21], Н.В.Бондарчук [20], І.А.Воловик [22] - окремих об'єкт дослідження. Останні авторські підходи можна визначити більш ширшими, оскільки об'єктом дослідження моніторингу може виступити не тільки окремих процес, але і механізми, ресурси, стан і т.д.

Окрема група авторів, а саме: Н.Ю.Іванова [15], Н.М.Соколова [23], Д.Д. Сігарьова, Т.О. Галаган, К.С. Нікішичева [16], автори Словника іноземних термінів [19] визначають такі функції моніторингу, як дослідження, оцінка і прогноз, що одночасно є функціями діагностики. Саме тому, ці два управлінські інструменти слід застосовувати як єдине ціле.

У дефініціях моніторингу зустрічалися і такі кінцеві цілі, як визначення тенденцій і прогнозування розвитку [23], [20], [22], [15] відхилення факту від плану [19], [21], оцінка впливу дії зовнішнього середовища [17], [22], [24], [20], оперативна діагностика [24] (сигналізування про негативні тенденції у діяльності підприємства).

Саме тому під моніторингом життєздатності слід розуміти методику і систему безперервного спостереження за параметрами життєздатності підприємства, що дозволяють виявити найменший ступінь впливу дії зовнішнього та зміни у внутрішньому середовищі підприємства.

Результати як моніторингу, так і діагностики дозволяють вносити певні корективи в управління підприємством і підвищувати його життєздатність.

2 ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Систему моніторингу життєздатності підприємства слід розглядати через призму таких блоків: цілі моніторингу, спеціальна база цільових даних, індикатори, джерела інформації, напрямки/рівні моніторингу життєздатності, споживачі результатів (рис. 1).

Оскільки набір індикаторів моніторингу життєздатності є не завжди однаковим і очевидним, то система моніторингу життєздатності повинна в першу чергу бути постачальником ревалентної інформації. Тобто ціллю системи моніторингу життєздатності має бути забезпечення інформацією осіб, які приймають стратегічні чи тактичні рішення щодо підвищення рівня життєздатності підприємства в цілому чи її окремих складових.

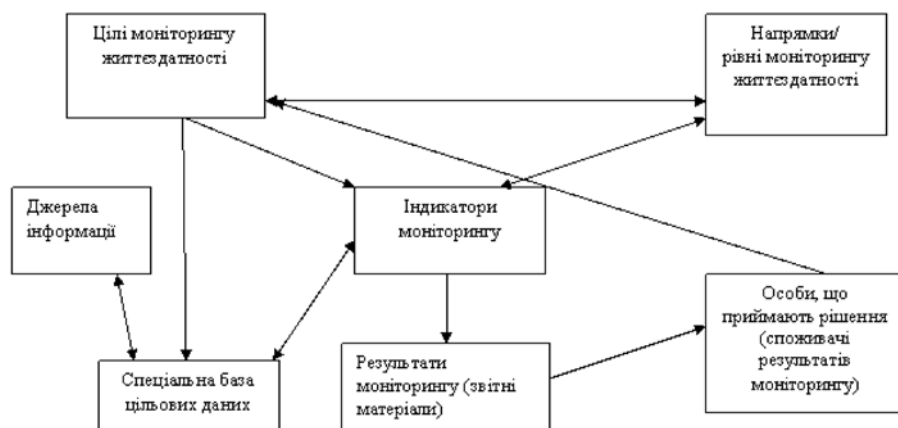

Рис. 1 Складові елементи системи моніторингу життєздатності підприємства

Основними завданнями системи моніторингу життєздатності підприємства є:

- визначення обсягів та джерел необхідних інформаційних ресурсів;
- розробка ефективної системи збору, обробки та зберігання ревалентної інформації;
- оцінка достовірності та цінності інформації;
- архівація, хронологія та зберігання бази даних;
- створення умов використання інформації у процесі прийняття рішень (поточних, стратегічних) (див. рис. 1).

Під інформаційним забезпеченням діагностики життєздатності підприємства розуміється сукупність інформації про фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на ефективність та механізми роботи підприємства. Доступність, оперативність та повнота інформації бази діагностики та моніторингу життєздатності підприємства є визначальними чинниками коректності та точності діагностичного висновку.

Обґрунтованість та ефективність стратегічних рішень значною мірою залежить саме від інформаційного забезпечення, яке на більшості підприємств з виробництва одягу є несистемним та носить фрагментарний характер. Підприємства Закарпаття нечасто співпрацюють із науково-дослідними установами, які мають досвід в інтерпретуванні інформації і навіть при наявності власного досвіду оцінки зовнішньої чи внутрішньої інформації, відсутність методологічної бази призводить до домінування суб'єктивних уявлень про тенденції явищ.

Моніторинг та діагностика життєздатності підприємства потребує надійного інформаційного забезпечення у вигляді спеціальної бази цільових даних.

База цільових даних моніторингу і діагностики життєздатності може формуватися з різних джерел і є так званним механізмом перетворення відної інформації у цільову.

Джерелами внутрішньої інформації для моніторингу і діагностики життєздатності підприємства є:

- первинна оперативна інформація відділів підприємства (інформація про обсяг виготовленої продукції, використаної сировини, продуктивності працівників і т.д.);
- фінансова звітність (частіше публічна) (Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності);
- статистична та податкова звітність (Звіт про основні показники діяльності підприємства, Звіт з праці, Податкова декларація і т.д.);
- результати власних спостережень, опитувань;
- аудиторські висновки та результати перевірок державних органів.

Оскільки життєздатність підприємства значно залежить від самоорганізації, тобто здатності вміло поєднувати внутрішні фактори, то, відповідно, інформаційне забезпечення моніторингу життєздатності базується більше на використанні внутрішньої звітності.

Прикладами джерел зовнішньої інформації, що можуть бути враховані для формування подальших стратегій розвитку підприємства та стратегічних рішень, є дані:

- про середовище другого рівня: законодавчі акти, засоби масової інформації, у т.ч. Інтернет ресурси (для підприємств з виробництва одягу веб-сайти: «Легпром Україна», «експортери України», Міністерства економіки, Верховної Ради, Міжнародних організацій). Об'єктами для отримання інформації цього рівня можуть бути: громадські організації, асоціації вишого рівня, органи влади, науково-дослідні інститути, органи ДПА, біржі праці, університети та інші різні установи освіти і науки).
- про середовище першого рівня: переговори, умови контрактів, галузеві аналізи, огляди, статистичні збірники, результати впроваджених проектів, власні дослідження ринку (опитування). Об'єктами для отримання інформації цього рівня є: постачальники, партнери, споживачі, конкуренти, партнери (банки, аудиторські фірми, спілки, асоціації).

Для спрощення процесу моніторингу життєздатності підприємств з виробництва одягу запропоновано розглядати його через виділення певних рівнів. Напрями/рівні моніторингу визначають групи індикаторів моніторингу. Так, до прикладу, моніторинг виробничо-технологічної складової життєздатності може здійснюватися за певними рівнями, які будуть, в свою чергу, визначати групи індикаторів. Рівень визначається ціллю та задачами моніторингу і може виглядати як спостереження за декількома чи десятками індикаторів, що залежить від цілі та задач моніторингу.

Для досягнення цілей дослідження в якості інформаційної бази було вибрано діяльність семи підприємств акціонерної форми власності, що виробляють одяг у Закарпатській області за 2000-2008 роки, таким чином загальна інформаційна база складала 61 можливий стан (441 варіант звітності) підприємств. Серед цих підприємств: ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика», ЗАТ "Старт", ВАТ "Укрпроджест Берегівська швейна фабрика", ВАТ "Мукачівська трикотажна фабрика "Мрія", ВАТ "Прометей", ВАТ ВВТШО "Гроно", ВАТ "Хутро".

Відбір індикаторів для всіх системних рівнів моніторингу та діагностики життєздатності здійснено у декілька етапів (рис. 2).

Рис. 2 Етапи відбору індикаторів моніторингу життєздатності підприємства

Як видно з 2, відбір індикаторів для побудови моделей діагностики та системи моніторингу здійснювався через такі послідовні дії:

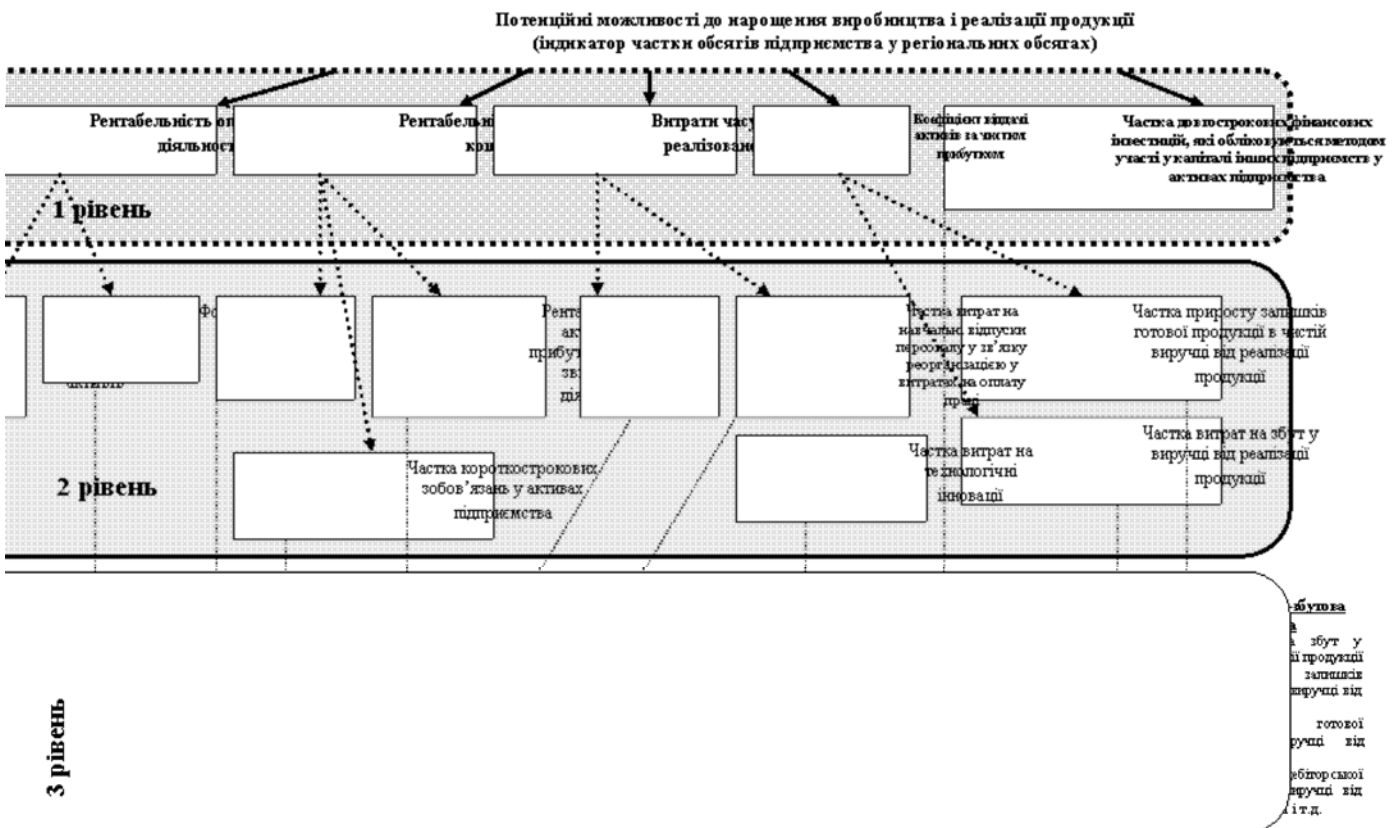
- I етап: врахування рейтингу індикаторів за результатами структурного теоретичного аналізу;
- II етап: включення індикаторів окремих авторських моделей, визначених за результатами трьохкритеріальної оцінки адекватності цілям дослідження;
- III етап: включення додаткових індикаторів та критеріїв за результатами опитування підприємств;
- IV етап: включення додаткових індикаторів-чинників життєздатності, визначених за результатами оцінки життєздатних засад на мезорівні;
- V етап: включення додаткових параметрів, які доповнюють сформовану концепцію життєздатності підприємства.
- VI етап: відбір ключових індикаторів за допомогою кореляційного аналізу для формування системи моніторингу та побудови моделей діагностики.

У результаті реалізації етапів було відібрано 53 індикатори, що формують життєздатність підприємств з виробництва одягу у Закарпатті за функціонально-змістовими ознаками, а процес моніторингу життєздатності за функціональним змістом визначено через такі рівні (рис. 3):

перший – постійне спостереження за рухом та відхиленнями основних критичних індикаторів, а саме: частки обсягів реалізації підприємства в регіональних обсягах та темпами зростання обсягів реалізованої продукції, рентабельності операційної діяльності; рентабельності власного капіталу, коефіцієнтом віддачі активів за чистим прибутком; витратами часу на одиницю реалізованої продукції, часткою довгострокових фінансових інвестицій методом участі у капіталі інших підприємств у активах підприємства. Мета цього рівня моніторингу – спостереження і підтримка самоорганізації підприємства через ключові індикатори та виявлення найменших відхилень у їх динаміці.

другий – спостереження за динамікою та відхиленнями індикаторів життєздатності через її функціональні сфери. Результати дослідження вказали, що при незмінності існуючих умов та взаємозв'язків на даному рівні моніторингу необхідно спостерігати за такими індикаторами, як: фондоозбореність праці, коефіцієнт оборотності оборотних активів, частка приросту залишків готової продукції у виручці від реалізації продукції, частка витрат на збут у виручці від реалізації продукції, рівень середньої заробітної плати за одну годину, частка витрат на навчальні відпустки персоналу у зв'язку з реорганізацією підприємства, частка витрат на технологічні інновації, коефіцієнт абсолютної ліквідності, рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності, частка короткострокових зобов'язань у активах підприємства. Основна мета цього рівня моніторингу – це виявлення порушення у межах сфер формування життєздатності, дисбалансу життєздатної системи та її масштабів, а також визначення напрямів формування стійкості.

третій - багатоспектральний і масштабний. Його мета - це системне вивчення механізмів, що формують та стримують життєздатність підприємства, виявлення помилок підприємства у місці її виникнення. Цей етап дає системне уявлення про рівень життєздатності підприємства, найлегше дозволяє сформуванню життєздатну систему, оскільки вона охоплює всі «клітини» підприємства. У межах даного дослідження запропоновано лише основний набір індикаторів, за якими необхідно спостерігати, однак, він не є вичерпним.

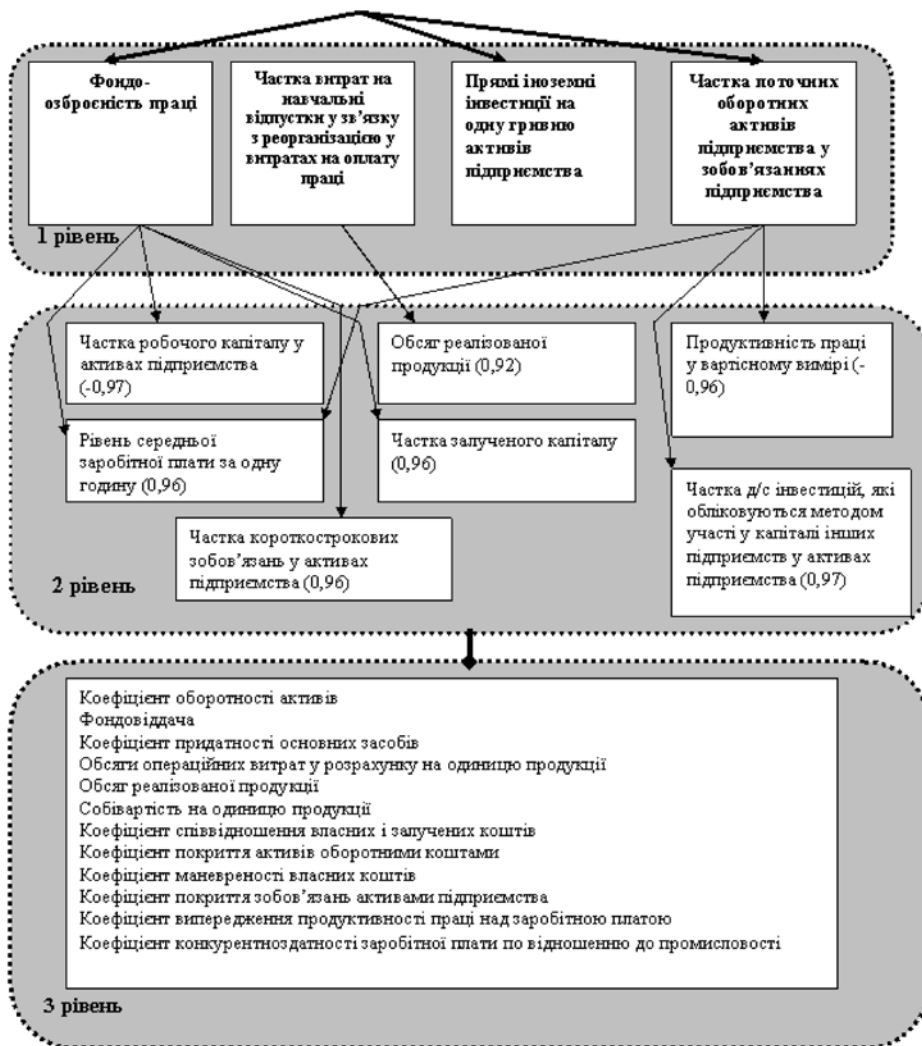

Примітки: стрілками показано схему проведення моніторингу життєздатності між відповідними рівнями

Рис. 3 Схема моніторингу життєздатності підприємства за функціональними складовими (на прикладі підприємств Закарпатської області з виробництва одягу)

Вище наведена структура моніторингу побудована в залежності від функціональних сфер життєздатності, однак, важливим критерієм життєздатності підприємства є продуктивність. Система моніторингу життєздатності за цим критерієм та причинно-наслідкові зв'язки його проведення представлено на рис. 4.

Ефективність управління підприємством
(індикатори витрати часу на одиницю продукції)

Рис. 4 Схема моніторингу життєздатності підприємства за критерієм продуктивності (на прикладі підприємств Закарпатської області з виробництва одягу)

З даних рис. 4 видно, що система моніторингу життєздатності за критерієм продуктивності має проводитися через такі рівні:

перший – це оцінка і аналіз динаміки таких індикаторів, як фондоозброєність праці, прямі іноземні інвестиції на одну гривню активів, частка витрат на навчальні відпустки у зв'язку з реорганізацією у витратах на оплату праці та частка поточних оборотних активів у зобов'язаннях підприємства. Усі ці чотири фактори формують модель продуктивності підприємств Закарпатської області з виробництва одягу і їх коригування (зменшення чи збільшення) дасть очікуваний ефект до підвищення рівня життєздатності.

другий – визначення причинно-наслідкових зв'язків між вищезазначеними та іншими факторами життєздатності підприємства. З врахуванням динаміки функціонування аналізованих підприємств області, другий рівень передбачає моніторинг за показниками: частка робочого капіталу у активах підприємства, обсяг реалізованої продукції, частка залученого капіталу і т.д. (див. рис. 4);

третій – спостереження за всіма показниками, що формують життєздатність підприємства з врахуванням специфіки його діяльності.

Система моніторингу за спрощеною схемою передбачає також три рівні, однак, є простішою та не передбачає функціональних зв'язків і не дає можливості відстежити балансування у розвитку складових життєздатності, дає цінну інформацію з приводу факторів, що формують продуктивність підприємства у визначений період часу.

ВИСНОВКИ

За результатами аналізу авторських підходів до тлумачення понять «моніторинг життєздатності» підприємства визначено як методику і систему безперервного спостереження за параметрами життєздатності підприємства, що дозволяють виявити найменший ступінь впливу дії зовнішнього та зміни у внутрішньому середовищі підприємства.

Систему моніторингу життєздатності підприємства запропоновано розглядати у вигляді чотирьох блоків: цілі моніторингу, спеціальна база цільових даних, індикатори, джерела інформації, напрямки/рівні моніторингу, результати моніторингу (звітні матеріали), споживачі результатів. Ключовим елементом цієї системи є надійне інформаційне забезпечення (спеціальна база цільових даних), яке може формуватися з різних джерел і є так званим механізмом перетворення вхідної інформації у цільову та визначає точність стратегічних рішень.

Для спрощення процесу моніторингу життєздатності та підвищення його ефективності автором запропоновано проводити його в залежності від цілей через три рівні: *перший* – постійне спостереження за рухом та відхиленнями основних критичних індикаторів, які одночасно характеризують специфіку діяльності підприємства; *другий* – спостереження за динамікою та відхиленнями індикаторів життєздатності через її формують сфери. Цей етап дає можливість зрозуміти наскільки кожна із складових життєздатності працює для досягнення загальних цілей підприємства; *третій* – системне вивчення механізмів, що формують та стримують життєздатність підприємства, виявлення помилок підприємства у місці її виникнення, тобто детальна оцінка всіх параметрів життєздатності.

Для підтримки дієвості системи моніторингу життєздатності підприємства важливим є постійне оновлення набору вхідних індикаторів, оскільки зовнішнє середовище є мінливим і впливовість того чи іншого фактору на кінцеві результати підприємства з часом змінюється, тобто необхідно зробити механізми побудови моделей моніторингу більш гнучкими і динамічними, що і стане перспективою майбутніх досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бир Ст. Мозг Фирмы / Бир Ст. – М. : Радио и связь, 1993. – 416 с.
2. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності промислових підприємств / В. П. Мартиненко. – К. : Центр навч. літ., 2006. – 327 с. – ISBN 966-364-220-3.
3. Домрачев С. В. Особенности оценки жизнеспособности металлургического предприятия в новых условиях хозяйствования и ее совершенствование [Электронный ресурс] / С. В. Домрачев. – Режим доступу : http://www.lib.csu.ru/dl/econ/2006_s2_30.doc.
4. Терещенко О. О. Антикризисное управление на предприятии : [монография] / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с. – ISBN 966-574-645-6.
5. Матвійчук А. В. Дискримінаційна модель оцінки ймовірності банкрутства / А. В. Матвійчук // Моделювання та інформаційні системи і технології. – 2006. – Вип. 74. – С. 299-314.
6. Проскура О. Ю. Антикризисное управление предприятием : дис. ... канд. экон. наук : 08.06.02 / Олена Юрївна Проскура. – Х., 2002. – 209 с.
7. Сметанок О. А. Диагностика финансового состояния в системе антикризисного управления : дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Олена Анатоліївна Сметанок. – Хмельницький, 2006. – 215 с.
8. Забродська Л. Д. Прогнозування фінансової стійкості підприємств торгівлі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / Л. Д. Забродська - Харків, 1998. – 16 с.
9. Шпільвський В. В. Формування фінансової життєздатності коксохімічних підприємств : дис. ... кан. экон. наук : 08.00.04. / Володимир Вікторович Шпільвський. – Харків, 2007. – 179 с.
10. Тижченко Л. О. Моделі комплексної оцінки фінансового стану підприємства : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.11 / Людмила Олександрівна Тижченко. – Харків, 2007. – 207 с.
11. Штангрет А. М. Попередження та уникнення банкрутства промислових підприємств (на прикладі підприємств поліграфічної промисловості) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.06.01. «Економіка, організація та управління підприємствами» / А. М. Штангрет. – Л., 2003. – 22 с.
12. Галіцин В. К. Моделі та технології систем моніторингу в економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : 08.03.02. «Економіко-математичне моделювання» / В. К. Галіцин. – Київ, 2001. – 30 с.
13. Болквадзе И. Р. Концепция системы мониторинга экономического состояния промышленного предприятия [Электронный ресурс] / И. Р. Болквадзе. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn05/index.shtml>
14. Воловик І. Моніторинг економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01. «Економіка, організація і управління підприємствами» / І. Воловик. – Харків, 2005. – 20 с.
15. Иванова Н. Ю. Концептуальный подход до проведения системы антикризисного мониторингу предприятия [Электронный ресурс] / Н. Ю. Иванова, Н. М. Соколова. – Режим доступу : www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/.../18_ivanova_nyu.pdf
16. Сігарьова Д. Д. Новий підхід до моніторингу нематодозів рослин [Електронний ресурс] / Д. Д. Сігарьова, Т. О. Галаган, К. С. Нікішичева. – Режим доступу : <http://www.izan.kiev.ua/ussp/conf14/abstracts.pdf>
17. Бизнес словарь [Электронный ресурс] / Справочно – информационный ресурс поддержки предпринимателей. – Режим доступу : http://www.businessvoc.ru/bv/TermWin.asp?theme=&word_id=9150
18. Заюкова М. С. Фінансова стійкість та її забезпечення на підприємствах м'ясної промисловості АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.04.01. «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / М. С. Заюкова. – Київ, 2003. – 21 с.
19. [Словарь иностранных слов](http://www.onlinedics.ru/slovar/invaz/m/monitoring.html) [Электронный ресурс] : сайт крупнейший сборник онлайн-словарей Onlinedics.ru. – Режим доступу : <http://www.onlinedics.ru/slovar/invaz/m/monitoring.html>
20. Бондарчук Н. В. Моніторинг виробничих витрат на переробку сільськогосподарських продуктів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Н. В. Бондарчук – Харьков, 2004. – 19 с.
21. Педченко Н. С. Моніторинг фінансової конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості на регіональному рівні (на прикладі м'ясної промисловості). автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.04.01. «Фінанси, грошовий обіг та кредит» / Н. С. Педченко. – Суми, 2004. – 19 с.
22. Воловик І. Моніторинг економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01. «Економіка, організація і управління підприємствами» / І. Воловик. – Харків, 2005. – 20 с.
23. Соколова Н. М. Антикризисный мониторинг предприятий дорожной галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.06.01. / Н. М. Соколова. – Київ, 2006. – 21 с.
24. Савчук В. П. Моніторинг текущего состояния предприятия [Электронный ресурс] / В. П. Савчук. – *Финансовый директор*. – 2004. – № 1. – Режим доступу : <http://www.kareta.com.ua/>

